

## AJANKOHTAISTA KORKEAKOULUPOLITIIKASTA

Hyvät naiset ja herrat

Tämän hallituksen ohjelmassa ja hallituksen hyväksymässä strategia-asiakirjassa suomalaisen yhteiskunnan kehittämisen tavoitteiksi asetetaan korkea osaaminen, työntekoon ja yrittämiseen kannustaminen, sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja tasapainoinen alueellinen kehitys. Näitä tavoitteita pyritään toteuttamaan hallituksen kaikilla toimenpiteillä. Yliopistot ovat osaamisen ja tiedon kehittymisen kannalta keskeisessä asemassa, ovathan uuden tiedon tuottaminen, jalostaminen ja levittäminen edelleen yliopistojen perustehtäviä. Hallituksen toimintastrategiassa yliopistojen toimintaedellytysten turvaaminen onkin keskeisellä sijalla.

Suomen yliopistoissa ollaan toteuttamassa varsin suurta ja syvälle käyvää yliopistojen uudistusta, yliopistoreformia. Vireillä on monia hankkeita, joilla on vaikutusta yliopistojen toimintaan, toiminnan vaikuttavuuteen, sisältöön ja laatuun. Näistä monista, yhtä aikaa vireillä olevista uudistuksista muodostuu laaja yliopistoreformi, joka vaikuttaa merkittävästi yliopistojen ja opiskelijoiden arkeen.

Lisäksi Valtion tiede- ja teknologianeuvosto on käynnistänyt selvityskokonaisuuden Suomen tutkimusjärjestelmän kehittämiseksi. Siihen kuuluvat valtion tutkimuslaitosten rakenteiden, välittäjäorganisaatioiden sekä korkeakoulujen rakenteita koskevat selvitykset. Kaikki nämä selvitykset valmistuvat syksyn kuluessa. Ministeriön tarkoitus on käsitellä paitsi selvitysten jatkotoimenpiteet myös esitetyt yliopistollisen koulutuksen uudet tutkinnonanto-oikeudet kokonaisuutena, mahdollisuuksien mukaan vielä tämän vuoden puolella.

Selvitysmies Jorma Rantasen tehtävä on yliopistojen kannalta meneillään olevista selvityksistä keskeisin. Hänen tehtävänään on laatia yliopistoja ja ammattikorkeakouluja koskeva rakenteellinen selvitys. Hänen tulee tarkastella sitä, millaisia toiminnallisia haasteita yliopistojen edessä on lähivuosina, mitä rakenteellisia kehittämistoimia tarvitaan haasteisiin vastaamiseksi sekä myös yliopistojen sisällä tarvittavaa rakenteellista ja

strategista kehittämistä. Samaan aikaan työskentelee pääministerin asettama globalisaatiotyöryhmä, jonka ehdotuksissa myös yliopistoja koskevilla asioilla ja haasteilla on aivan keskeinen merkitys.

Yliopistojen toimintaedellytykset kehittyvät myös lainsäädännön avulla. Heinäkuussa vahvistettiin yliopistolain muutos, joka sisältää neljä tärkeää kokonaisuutta:

1. yliopistojen kolmannen tehtävän eli vuorovaikutuksen ympäröivän yhteiskunnan kanssa ja tutkimustulosten ja osaamisen levittämisen,
2. siirtymisen kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen,
3. yliopistojen johtamisen ja hallinnon vahvistamiseen siten, että yliopistolla on entistä paremmat edellytykset hoitaa hyvin uutta kolmatta tehtävää sekä
4. kansainvälistymisen edellytysten vahvistamisen.

Valtioneuvosto hyväksyi lain nojalla uuden tutkintoasetuksen elokuun alkupuolella. Tavoitteena on, että tutkintouudistus ei ole pelkkä muodollinen rakenteiden muutos. Tutkintouudistuksen toimeenpano merkitsee yliopistojen toiminnan modernisointia, opintojen uudelleen suunnittelua ja opintojen mitoitusta vastaamaan entistä paremmin todellista työmäärää. Toivon, että tutkintouudistus näkyy entistä parempana opetuksena ja innostavampana oppimisena. Opiskelijakeskeinen kulttuuri on se, mitä tutkintouudistuksella perimmiltään tavoitellaan. Uudet säädökset lisäävät merkittävästi yliopistojen autonomiaa tutkintojen sisältöjen suunnittelussa ja toteutuksessa. Tämä on tärkeää siitäkin näkökulmasta, että se entistä paremmin mahdollistaa yliopistojen profiloitumisen. Uuden tutkintorakenteen myötä helpottuu myös suomalaisten tutkintojen kansainvälinen vertailtavuus, mikä edesauttaa opiskelijaliikkuvuuden lisääntymistä.

Uusi tutkintorakenne antaa joustavuudellaan uudenlaisia mahdollisuuksia myös yliopistokeskuksille. Joustavasti alueiden tarpeisiin vastaavat kandidaatti- tai maisteriohjelmiä voidaan toteuttaa nykyistä helpommin. Tämä edellyttää luonnollisesti jatkuvuutta keskusten toiminnassa, mikä voi rakentua ainoastaan vakaalle pohjarahoitukselle.

Yliopistojen taloudellisen autonomian laajentaminen on ollut rehtoreiden avajaispuheissa usein esillä. Riittävää autonomiaa on pidetty yliopistojen kansainvälisen kilpailukyvyn edellytyksenä. Asiassa ollaan nyt säädösten etenemässä toivottuun suuntaan. Ensi

vuoden tulo- ja menoarvion yhteydessä on tarkoitus säätää yliopistojen entistä joustavammasta mahdollisuudesta perustaa yhtiöitä ja olla osakkaana niissä. Lähtökohtana uudistukselle on yliopistolaisissa säädetyn yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja yliopistojen taloudellisen autonomian lisääminen. Tarkoitus on luoda järjestelmä, joka mahdollistaa entistä tehokkaamman tutkimustulosten ja koulutuksen liittyvien palvelujen kaupallisen hyödyntämisen. Jatkossa toiminnan tulojen toivotaan myös laajentavan yliopistojen rahoitus pohjaa. Esimerkkinä ajatellusta yhtiömuotoisesta toiminnasta voisivat olla innovaatioiden ja taiteellisen toiminnan tuotteiden kehittäminen ja kaupallistaminen, yrityspuistojen ja -hautomoiden toiminta, konsultoinnin sekä koulutuspalvelujen kansainvälinen kaupallinen hyödyntäminen. Tämä on merkittävä avaus, jonka taitava toteuttaminen avaa yliopistojen toiminnalle aivan uudenlaisia mahdollisuuksia.

Yliopistojen taloudellisia toimintaedellytyksiä turvataan myös korkeakoulujen kehittämislain jatkamisella. Kehittämislain resurssipykälän jatko vahvistettiin elokuussa. Se takaa yliopistojen rahoituksen vakaan kehityksen koko hallituskauden ajan. Kehittämislain mukaan yliopistojen toimintamenomäärärahoja lisätään vähintään keskustason palkankorotusten määrällä sekä vähintään 20 miljoonalla eurolle vuodessa.

Lisääntyvistä resursseista huolimatta yliopistojen tilavuokrien nopea kasvu on monissa yliopistoissa ongelma. Tarkoitus on tämän syksyn aikana vahvistaa valtioneuvoston tasolla vuokranmääräytymisperusteet sekä kehittää menettely, jolla vuokrien tarkastelu voitaisiin liittää talousarviokäsittelyyn.

Vaikka yliopistojen toiminta on viime vuosien aikana huomattavasti tehostunut, kohdistuu yliopistokoulutuksen tehostamiseen edelleen suuria paineita. Maamme työikäinen väestö vähenee nopeasti. Jo nyt työmarkkinoille tulee vähemmän ihmisiä kuin sieltä poistuu. Tästä on seurannut välttämätön tarve pidentää työuria myös niiden alkupäästä. Niinpä hallitusohjelmassa on asetettu tavoitteeksi korkeakouluopintoihin sijoittumisen nopeuttaminen, opintoaikojen lyhentäminen ja korkeakouluista valmistuvien iän alentaminen.

Tässä tarkoituksessa opetusministeriö on lähettänyt yliopistoihin lausunnolle luonnoksen hallituksen esitykseksi yliopistolain muutoksesta. Muutoksella opinto-oikeus määriteltäisiin

nykyistä tarkemmin. Tarkoitus on, että jo lain tasolla opiskelijoille ja yliopistoille annetaan selkeä viesti siitä, että myös yliopistosta on tarkoitus valmistua tavoiteajassa.

Järjestelmään sisältyy joustava menettely, jolla opiskelijat voivat asianmukaisen ja hyväksyttävän opintosuunnitelman perusteella saada lisää aikaa opintojensa loppuun saattamiseen. Haluan korostaa sitä, että ehdotetty lain muutos ei suinkaan ole ainoa eikä edes keskeisin keino lyhentää yliopistojen opintoaikoja. Tutkintouudistus, opetuksen laadun parantaminen ja opintojen ohjauksen tehostaminen ovat niitä keinoja, joilla opiskelijoiden mahdollisuuksia valmistua tavoiteajassa parannetaan. Kaikkiin näihin toimiin on yliopistoille osoitettu erillisrahoitusta.

Tavoitteena on, että hallitus voisi vielä tämän vuoden puolella antaa hallituksen esityksen eduskunnalle. Opintotuen kannustavuuden lisäämistä koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa samaan aikaan.

Opintojen tukemisessa ja opiskeluprosessien järjestämisessä yliopistoilla on suuri vastuu. Kesällä käytiin julkisuudessa keskustelua gradujen ohjauksesta. Gradujen ohjauksen menettelytavat ja kohtuullisen lyhyen ohjaus- ja tarkastusprosessin järjestäminen on osa yliopistojen laadukasta toimintaa. Sen vuoksi gradujen ohjauksen menettelytavat ja yhdessä sovittavat määräajat tulisi yliopistoissa päättää ja niiden pitää näkyä yliopistojen kokonaisvaltaisessa laatu järjestelmässä.

Yliopistolain mukaan opinnot tulee järjestää siten, että ne voidaan suorittaa tavoiteajassa. Tästä seuraa, että yliopistoissa tulee seurata opintojen etenemisen pullonkauloja ja poistaa niitä. Joissain tapauksissa on käynyt ilmi, että opiskelijat eivät ole päässeet suorittamaan tutkintoon kuuluvia pakollisia opintoja niille tarkoitettuna ajankohtana rajoitetun opiskelijamäärän takia. Tällaisen järjestelykysymyksen takia opinnot eivät saa viivästyä. Samoin työviikon ja lukukauden täysimääräiseen käyttöön on kiinnitettävä huomiota. Lukuvuoden tehokkuutta voidaan lisätä parantamalla opiskelijoiden mahdollisuuksia suorittaa opintoja myös kesäaikana. Nämä ovat sellaisia kysymyksiä, joihin yliopistot voivat oman toimivaltansa puitteissa puuttua. Asiaa on tarpeen jatkuvasti seurata myös ministeriön ja yliopistojen välisessä ohjausprosessissa.

Opiskelijavalintojen kehittäminen siten, että uudet ylioppilaat pääsevät nykyistä nopeammin ja laajemmin yliopisto-opintojen alkuun on hallitusohjelmakysymys. Sen

vuoksi toivon, että kaikissa yliopistoissa kehitetään valintoja siten, että valintayksiköiden määrä olennaisesti vähenee ja mahdollisuuksien mukaan valintakokeet poistetaan, jotta uusilla ylioppilailla on nykyistä tuntuvasti parempi mahdollisuus päästä nopeasti opintojen alkuun. Ministeriö on juuri asettanut projektin kehittämään yliopistojen yhteishakujärjestelmää, mutta on tärkeää, että yliopistot samanaikaisesti jatkavat omaa valintojen kehitystyötään.

Yliopiston toiminnan laatu on yliopiston olemassaolon keskeinen vaatimus ja oikeutus. Olemme Suomessa hyvin yksimielisiä siitä, että laadusta huolehtiminen on yliopiston vastuulla. Opetusministeriön ja yliopistojen välisessä tulosohjauksessa laadun korostaminen on keskeisesti esillä. Yliopistoille on myös osoitettu erillisrahoitusta laadun kehittämiseksi.

Tämän vuoden aikana on ajankohtainen asia päättää Suomen yliopistoissa käytettävistä laadunvarmistuksen menettelytavoista, jotka vastaavat Bolognan prosessin laatua koskevia eurooppalaisia vaatimuksia. EU:n opetusministerit sopivat viime syksynä, että kevään 2005 Bolognan prosessin seurantakokoukseen mennessä on kaikkien prosessiin osallistuvien maiden kehitettävä riittävät, eurooppalaiset kriteerit täyttävät laadunvarmistusmenettelyt. Meillä ei vielä ole tällaista systemaattista, läpinäkyvää ja kansainvälisesti ymmärrettävää laadunvarmistuksen menettelyä, vaikka uskommekin Suomen yliopistojen opetuksen, tutkimuksen ja hallinnon olevan korkeaa kansainvälistä laatua.

Laadusta puhuttaessa opetusministeriö on korostanut kokonaisvaltaisen laadun kehittämisen tärkeyttä. Tällä on tarkoitettu opetuksen ja tutkimuksen laatua sekä hallinnon ja muun toiminnan järjestämisen laatua. Tärkeää on, että kukin yliopisto löytää itselleen sopivat laadun varmistusjärjestelmät, jotka tukevat laadun syntymistä, eivätkä toimi ainoastaan laadun kontrollin välineenä.

Kesällä keskusteltiin julkisuudessa myös tutkijakoulutuksen ja väitöskirjojen laadusta. Tutkijakoulutuksen laatu sekä väitöskirjojen ohjaus ja tarkastus ovat yliopiston vastuulla. Toivon, että yliopistot pitävät tiukasti kiinni yhteisesti hyväksytystä, monivaiheisesta ja puolueettomasta väitöskirjojen tarkastusprosessista, jonka seurauksena jokaisen väitöskirjan kohdalla voidaan todeta, että se täyttää yliopiston omat vaatimukset ja on

tasoltaan kansainvälisesti vertailukelpoinen. Joidenkin määrällisten tavoitteiden takia ei väitöskirjojen hyväksymisen rajaa saa laskea.

## Hyvät kuulijat

Yliopistojen kansainvälistyminen on entistä ajankohtaisempi haaste. Yliopistolain muutoksella ja uudella tutkintoasetuksella on rakennettu säädöspohja tutkintoon johtavan koulutuksen kansainvälistymiselle. Valtion tiede- ja teknologianeuvoston katsauksessa vuodelta 2003 korostetaan yliopistojen ja suomalaisen tutkimuksen kansainvälistymisen ensisijaista tärkeyttä koko innovaatiojärjestelmän toimivuuden kannalta.

Kansainvälistymiselle antaa entistä parempia mahdollisuuksia eurooppalainen Bolognan prosessi sekä tutkimusyhteistyön alueella Euroopan tutkimusalueen muodostuminen. Samalla kansainvälistymisen toteuttaminen asettaa yliopistoille aivan uusia haasteita opiskelijarekrytoinnissa, opettajien ja tutkijoiden rekrytoinnissa, koulutusohjelmien suunnittelussa, tutkijakoulutuksen järjestämisessä sekä pitkäjänteisten yhteistyöverkostojen muodostamisessa ulkomaisten korkeatasoisten yliopistojen kanssa.

Tässä tilanteessa meidän on Suomessa käytävä perusteellinen keskustelu niistä organisatorisista ratkaisuista, joita tarvitaan kansainvälistymisen tueksi. Myös rahoituspohjan laajentamisen mahdollisuudet tulee pohtia ja uusista linjauksista päättää melko nopeasti, sillä useat maat - myös Pohjoismaat - ovat harkitsemassa uudelleen linjauksiaan, jotka koskevat kansainvälisen koulutuksen rahoitusta. Suomi ei voi jäädä ratkaisuihinsa jälkijunaan.

Kansainvälistyminen ja alueellinen vaikuttavuus asetetaan joskus vastakkain. Näin ei ole tarpeen tehdä. Hallituksen politiikassa on tärkeä tavoite koko maan tasapainoinen kehittäminen. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat laatineet yhteiset aluestrategiansa vuonna 2002. Yhteistyön ja kehittämistarpeiden nopeasti muuttuessa on ministeriö pyytänyt korkeakouluja päivittämään nämä strategiat ensi vuoden syksyyn mennessä.

Myös alueellisen vaikuttavuuden näkökulmasta toiminnan laatu on aivan keskeistä. Alueellinen vaikuttavuus ei saa muodostua yliopiston perustoimintojen, opetuksen ja tutkimuksen esteeksi, vaan vaikuttavuus tulee näkyä opetuksen ja tutkimuksen

korkeatasoisen toteutuksen kautta osaamisen leviämisen ja kasvukeskusten vetovoiman lisääntymisenä.

Yliopistokeskusten vahvistaminen on otettu niiden toimipaikoilla erittäin hyvin vastaan. Se kertoo siitä luottamuksesta, jota maan eri alueilla tunnetaan koulutuksen ja tutkimuksen luomiin kehittämismahdollisuuksiin. Samalla kun yliopistokeskukset levittävät osaamista ja mahdollistavat kasvua ja innovaatioita eri alueilla, on pidettävä huoli siitä, että yliopistolaitos ei liiaksi pirstaloidu. Korkeatasoinen opetus ja tutkimus edellyttävät riittäviä voimavaroja ja myös riittävää toiminnan volyyymia. Yliopistolaitos on hyvin kattava alueellisesti, nyt on kerättävä voimat yhteen verkostomaisen toiminnan pohjalta toiminnan vaikuttavuuden vahvistamiseksi.

Pidän hyvin tärkeänä sitä, että samalla kun yliopistokeskukset vahvistavat omaa osaamistaan ne toimivat saumattomassa yhteistyössä emoyliopistonsa kanssa. Vain tällä tavalla voimme varmistaa, että yliopiston alueellinen vaikuttavuus muodostuu aidosti osaksi yliopiston kokonaisstrategiaa eikä jää siitä irralliseksi lohkoksi.

Hyvät naiset ja herrat,

Olen puheessani kuvannut sitä yliopistouudistusta, joka Suomessa on meneillään. Se heijastaa yliopistojen suurta merkitystä nykyaikaisessa yhteiskunnassa, erityisesti Suomen kaltaisessa tietoon ja osaamiseen perustuvassa pienessä maassa. Suomessa on OECD - maiden työvoimasta suhteellisesti suurin osa tutkimus- ja kehityshenkilöstöä. Ihmisten osaamisen ja henkisen ja sosiaalisen pääoman varaan meidän on Suomen menestys jatkossakin rakennettava. Sen vuoksi yliopistot ovat muutoksen kärjessä. Muutos toteutuu vain ihmisten innostuksen kautta. Meidän pitääkin entistä enemmän huolehtia siitä, että yliopistoja kehitetään sellaisina työyhteisöinä, joissa ihmiset voivat niin hyvin, että he jaksavat nähdä muutoksen dynamiikan merkkinä ja uusien mahdollisuuksien avaajana, ei päälle vyöryvänä mörkönä.

Toivotan teille antoisia seminaaripäiviä.

